

T.C. ÇORUM VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

Çorum Halk Kültürü

"Çorum Halk Kültürü" kitabı, ÇORUM VALİLİĞİ İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ koordinesinde hazırlanmış ve İL ÖZEL İDARESİ katkılarıyla bastırılmıştır.

Her türlü telif hakkı makale yazarlarına ait olup yazarlardan izin alınmadan makaleler çoğaltılamaz, kopyalanamaz ve basılamaz.

T.C. ÇORUM VALİLİĞİ

İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

Yayın No: 4

ISBN: 978-605-363-700-4

Koordinatör:

Ali ÖZÜDOĞRU

İL Kültür ve Turizm Müdürü

Redaktör:

Osman YÜZTGENÇ

Şube Müdürü

İletişim:

Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Valilik Ek Bina C Blok 8. Kat / ÇORUM

Tel: (0364) 213 47 04

Faks: (364) 212 05 10

Baskı:

Sistem Ofset

Bas. Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Strazburg Cad. No: 7/A Sıhhiye-Ankara

Tel: (0312) 229 18 81 - 231 32 57

www.sistemofset.com.tr

ÇORUM İNANÇ MERKEZLERİ VE EVLİYA İNANCI

Aydın DURDU^{24*}

Anadolu'nun hangi bölgesine gidersek gidelim mutlaka bir türbe, ziyaret yeri ya da eren mezarıyla karşılaşırız. Bir anlamda Anadolu'yu bu durumuyla "Erenler-Evliyalar Diyarı" olarak da tanımlayabiliriz. Bu nedenle evliya inancını kısaca açıklamakta fayda vardır.

Evliya inancı, kaynağını günümüz tek tanrılı dinlerinden almamakta, atalar kültürüne ve o dönemin ölü gömme âdetlerine kadar gitmektedir; ancak bu inanç zaman içerisinde dinsel bir nitelik kazanmış, en azından varlığını halk dininde veya günümüzde olduğu gibi halk İslam'ında devam ettirmektedir.

Evliya inancı, halk tarafından Karan-ı Kerim'e dayandırılır. Bunun için gösterilen Yunus Suresinin 62. ayeti şöyle demektedir: "İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına (yani Evliyalara) korku yoktur; onlar üzülmeyeceklerdir de." Bir başka sure olan El-Araf suresinin 196. ayeti ise şöyle demektedir: "Çünkü benim dostum, Kitap'ı indiren Allah'tır, O iyileri (yani Evliyalı) dost edinir." Çünkü halk inançlarımıza göre evliyalar yaşadıkları örnek hayatlarıyla Tanrı katına çıkmış, ölümsüzlüğü elde etmiş, Tanrı dostu kimselerdir. Onlara edilen dua, onların aracılığıyla Allah'a ulaşır.

Dolayısıyla evliya inancı kısaca, olağanüstü bir güce sahip olup, Tanrıya diğer insanlardan daha yakın olduğu kabul edilen bir kişinin herhangi bir konuda sağ veya ölü iken yardımının dokunacağına inanılması ve bunu sağlamak için halkın belli yollara başvurması olarak tanımlanabilir.

Evliya inancı sonucu oluşan Türbe ve ziyaretlere belli gidiliş sebepleri vardır. Bunlar şifa bulmak, kısmet açmak, çocuk sahibi olmak, yağmur duası için, kazadan beladan kurtulmak, kayıp bir eşyanın bulunması amacıyla, yalan söylediğinden şüphelenilen kişilerin yemin ettirilmesi amacıyla ziyaret edilebilmektedir.

Birçok türbe ya da eren mezarının kime ait olduğu bilinmemekle beraber büyük bir saygı ve huşuyla ziyaret edilmektedir. Salt kutsallaştırılmış mekânlar olmasının ötesinde, buraların bu derece halk kültüründe ve psikolojisinde önemli yer tutmasının kaynağı, binlerce yıllık bir tarih ve kültür birikiminin sonucu olduğu gibi doğa karşısında çaresiz kalan

^{24*} Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Şube Müdürü

insanoğlunun bir kurtuluş yolu aramasının da sonucudur. Evlenemeyen kız, hastalığından kurtulmak isteyen hasta, günlük hayatında sorunlarına çözüm bulamayan insanlar bu mekânlarda kendilerine çözüm ararlar²⁵.

İnanç, insanlığın ilk çağlarından günümüzün çağdaş toplumuna kadar yaratılmış olan birçok yaratımda bulunur. İnançlar bilim açısından büyük öneme sahiptir. Bu önem inancın gerçekliğinden değil ama inancın doğduğu toplumsal koşullardan ve karşıladığı ihtiyaçtandır. Her efsane belli bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkar, insanlar bilimle açıklayamadıkları gerçekleri efsane yoluyla açıklamaya çalışmışlardır. Sağlığını korumak için bir sağlık tanrısı, besinlerini karşılamak için bir bereket tanrısı yaratmışlardır. Bu yaratma temelde karmaşık ekonomik ilişkilerin sonucu ve maddi koşulların yansıması olarak ortaya çıkar, işte bilimin görevi bu inançları inceleyerek, ekonomik ve doğa yasalarını ortaya çıkarmaktır. İnanç, içerisinde doğmuş olduğu ekonomik ve siyasal yapıyla ilişkisi, bazen mevcut sistemin reddini beraberinde getirebilirken, bazen mevcut sistemin meşruluğunu devam ettirmeye yarayabilmektedir²⁶.

Bu kısa açıklamadan sonra Çorum ilinde tespit ettiğimiz inanç merkezlerini ve bu inanç merkezlerine ait efsane ve inançları ilçe ilçe ele alacağız.

ALACA İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

NESİMİ DEDE TÜRBESİ

Nesimi Dede Türbesi Büyükkeşlik Köyü'nde mezarlık içerisinde yer almaktadır. Nesimi Dede'nin 1250-1330 tarihleri arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Halk anlatılarına göre Nesimi Dede'nin babası Şih Çoban Hacı Bektaş'tan icazet alıp Kara Donlu Can Baba (Alaca Soğucak Köyü'ndedir.) ile beraber bu bölgeye gelmiş, burada verdikleri önemli hizmetlerden sonra her ikisi de katıldıkları bir savaşta Tunceli Mazgirt'te şehit olmuşlardır. Bugün 600 yıllık olduğu söylenen ve Nesimi Dede'nin adına faaliyet gösteren ocak onun sülalesinden geldiklerini söyleyen bir aile tarafından yönetilmektedir. Ocakzade olan eve özellikle hafta sonları gelen hastalar bir gece burada yatarlar. Hastalar rüyalarında Şih Çoban'ın ve Nesimi Dede'nin rüyalarında yanlarına gelerek sırtlarını sıvazladığını iddia ederler. Felçli hastalar Şih Çoban'dan kaldığı söylenen ayakkabıyla sığalanır. Bu uygulama sonucunda hastaların hastalıklarından kurtulacaklarına inanılır. Ayakkabı dışında Şih Çoban'dan kalan diğer eşyalar ekmek torbası, iki tane evliya denilen ve cemlerde kullanılan tarik bulunmaktadır. Tarik (evliya) kurban dışarı çıkarılmaz. Yani ancak bir kurban kesildiğinde cemlerde halka gösterilir. Söylenceye göre Hazreti Ali ve Hazreti Muhammed musahip olduklarında Cebrail onlara mürşit olmuştur. Kaynak kişi bununla ilgili olarak şöyle demektedir: "Cennetten kesildi o evliyalar (tarik). Hz. Ali ve Hz. Muhammed yere yattı, o erkanı evliyayı Cebrail eline alarak dua okudu:

Çar Muhammed Çar Ali
Yektir Hüda senden kılmadım cüda
Hal erenler halidir, yol erenler yoludur
Gafil kalman gaziler
Bu yol usta zelidir

²⁵ DURDU, Aydın. "Kutsal İnsan, Kutsal Mekan, Evliya İnançlı-Türbe, Yatr ve Ziyaret Yerleri." Yol Bilim Kültür Araştırma Sf.4-Sf.8.

²⁶ Age, Sf.4-Sf.8.

Allah, Muhammed, Ali diyerek Hazreti Ali ve Hazreti Muhammed'in sırtına çaldı, bunun üzerine Hz. Ali ve Hz. Muhammed uyandılar.”

Alaca ve çavresinde çok önemli bir inanç merkezi olarak kabul edilen ve büyük bir ziyaretçi akınına uğrayan Nesimi Dede Türbesi ile ilgili olarak, Türbedeki uygulamalar ve Nesimi Dede'nin halk arasındaki algılanışını bize yansıtmaları bakımından Çorum Merkez Karabayı Köyünden 1934 doğumlu halk ozanı Hasan Mumucu'nun hastalanması ve bu nedenle şifa bulmak dileğiyle 2002 yılında Türbeyi ziyaret etmesi sırasında yazmış olduğu ve bugün de Türbede asılı olan şiirini vermeyi faydalı buluyoruz.

Bektaşî Velinin kösesin aldı
Alaca İlçesine er olup geldi
Keşlik Köyünde mekânı oldu
Keremeti belli Nesimi Sultan

Türbenin üstünde ahlat bitmiş
Ahlatın gölgesi türbeyi tutmuş
Nesimi Dede de oraya yatmış
Keremeti belli Nesimi Sultan

Hastaları sürünerek geliyor
Nesimi Dede'den şifa buluyor
Hanesinde bir gün yatıp kalıyor
Keremeti Belli Nesimi Sultan

Oğunmak için papucu vardır
Onların aslı evvelden nurdur
İtikatsız talip gözleri kördür
Keremeti belli Nesimi Sultan

Dengem bozuldu oraya gittim
Gülyüzlü Pir'i ziyaret ettim
Misafir oldum evinde yattım
Keremeti belli Nesimi Sultan

Alaca'yı geçtim türbeye vardım
Nesimi Sultan'a yüzümü sürdüm
O Pirin türbesini ilk defa gördüm
Kermeti belli Nesimi Sultan

Bütün felçliler oraya gider
Nesimi Sultan'ı ziyaret eder
Derdi için bir kurban adar
Keremeti belli Nesimi Sultan

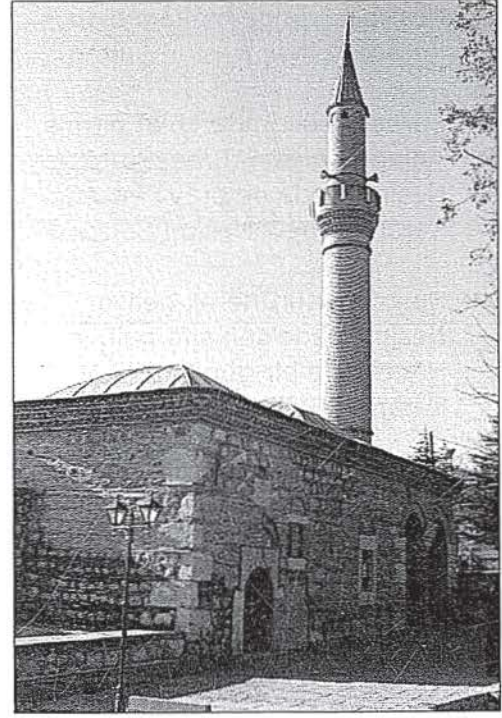
Evliyalar Horasan'dan geldiler
Kırşehir'de mekan tutup kaldılar
Görev için Pir'den hizmet aldılar
Keremeti belli Nesimi Sultan

Örenleri burcu burcu kokuyor
Efelekler tam dizime çıkıyor
Gelen hastalara giden bakıyor
Keremeti belli Nesimi Sultan

Hasan hasta oldu bunu yazıyor
Arabayla Alaca'yı geziyor
Bu hastalık beni fazla üzüyor
Keremeti belli Nesimi Sultan

HÜSEYİN GAZİ TÜRBESİ

Hüseyin Gazi Türbesi olarak bilinen yapı Alaca'ya 3 km mesafede olup 13. yüzyılda Selçuklular zamanında yapılmıştır. Uzun süre Manastır olarak kullanılan yapının ön tarafında bulunan kitabenin üzerinde "Pilav Hozzade Ali Said Baba'nın Vakfiyesidir" yazmaktadır. Yapının Selçuklular zamanında bilinen ismi Sulu Manastır olup söyleneye göre Manastırda Şammaspir isimli bir rahip görevlidir. Şammaspir burada görevine devam ederken, "Hüseyin Gazi de Anadolu'nun çeşitli yörelerinde İslam'ı yaymak için mücadele etmektedir. Hüseyin Gazi mücadeleden artan zamanlarında Şammaspir'le görüşüp fikir alışverişinde bulunmakta ve dostluğunu ilerletmektedir. Söyleneye göre "Hüseyin Gazi Hazretleri, düşmanlarıyla Ankara civarındaki bir harpte şehit düşer. Atının gemini sıkıca tutan kolu, at üzerinde kalır. Düşman önünden kaçan at, sırtında Hüseyin Gazi'yi taşıdığını zannederek, Şammaspir'in yanına kadar gelir. At üzerindeki kol tam burada yere düşer. Şammaspir de o kolu buraya defneder."²⁷

Daha çok hidrellezde, bayramlarda ziyaret edilen Hüseyin Gazi Türbesi sadece Alaca'cadan değil uzak ilçelerden de ziyaretçi almaktadır. Yöre halkı üzerinde büyük bir etkisi olan Hüseyin Gazi Türbesi ile ilgili olarak Alacalı âşıklardan Gazi Barışcan şöyle demektedir:

"Serdarlar serdarı gerçekler eri
Hüseyin Ovada Hüseyin Gazi
Seven gönüllerin muhibi yarı
Hüseyin Ovada Hüseyin Gazi

Özümün nuru da kalbim durağı
Aşkar atı bend eylemiş ırağı
Ozan Barışcan'ım o pirden bağı
Almışım ismimi Hüseyin Gazi"²⁸

²⁷ Geçmişten Geleceğe Etonya Hüseyinabad Alaca (Çorum: Alaca Kaymakamlığı, 2002), s.271.

²⁸ Age, s.182.

MİYANE SULTAN TÜRBEŞİ

Miyanesultan Köyü'nün alt tarafında meşelik bir tepe üzerindeki Miyane Sultan Türbesinde yatan evliyanın tarihi kimliği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Türbenin giriş kapısı üzerinde "La feta ille ali, la seyfe ille zülfikar" yazmaktadır. Halk anlatılarına göre köyün üst kısmında bulunan iki ulu kavağın altında da Miyane Sultan'ın babasının türbesi bulunmaktadır. Babasına ait kavakların kesilmesinin günah olması gibi Miyane Sultan Türbesinin çevresindeki meşe ağaçlarının da kesilmesi günahdır.

Halk arasında Miyane Sultan ile ilgili olarak birçok keramet anlatılmaktadır. Bu anlatılardan bir tanesine göre geçmişte, özellikle Cuma akşamları, Miyane Sultan Türbesi'nden yukarıda bulunan babasının yanına doğru ışıklar gitmekte, birbirleri ile haberleşmekte imişler.

Çevre köylerden oldukça fazla sayıda ziyaretçi akınına uğrayan Türbeye genellikle çocuğu olmayanlar, çocuğu olup da ölen kadınlar getirilmekte ve Türbenin çevresinde dolaştırılmaktadırlar. Halk arasında bu işleme "Satma" denilmektedir. Gelen ziyaretçiler bu işlemten sonra daha önce adanmış oldukları adağı kesmektedirler. Türbe, çocuğu olmayan kadınların getirilmesi dışında bel ağrısı çeken hastalar tarafından da ziyaret edilmekte olup hastalar Türbeye girerken ve Türbeden çıkarken Türbenin kapısında bulunan ve topuza benzeyen tokmağı sırtlarına sürerler.

BAYAT İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

HASAN ÇELEBİ TÜRBEŞİ

Hasan Çelebi'nin Türbesi ilçe merkezinde olup, Mezar taşından anlaşıldığına göre ölüm tarihi M. 1494'tür. Yöre halkının anlattığına göre 1937 yılında Bayat'ta büyük bir sel felaketi olur. Ancak Hasan Çelebi Türbesi'ne bir şey olmaz. Selin içerisinde bir ada şeklinde kalır. Bu durum Hasan Çelebi'nin evliyalığı için delil kabul edilir.

BOĞAZKALE İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

SEYYİD OSMAN EFENDİ TÜRBEŞİ

Boğazkale'de olan Seyyid Osman Efendi Türbesinin Seyyid Osman isimli bir kişiye ait olduğu bilinmekle beraber kimliği hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır; ancak hakkında anlatılan söylencelerde leyleklerin göç zamanı geliş ve dönüşlerinde ziyaret için türbeye geldikleri daha sonra yuvalarına gittikleri anlatılmaktadır.

NÖBETİ BABA TÜRBEŞİ

Nöbeti Baba Evc köyünde, Aygar Dağı'nın zirvesinde düz bir alandadır. Nöbeti Baba ismi halk anlatılarında Aygar Dağı'na verilen isim olarak da karşımıza çıkmaktadır. Nöbeti Baba'nın üç kardeş olduğuna inanılmakta olup diğer kardeşleri yine Evc Köyü yakınında bulunan iki dağa isim veren Çeç Baba ve Halil Baba'dır.

Nöbeti Baba'nın tarihi kişiliği ve ne zaman yaşadığı ile ilgili bir bilgi bulunmamakla beraber nöbet tutarken şehit olduğu ve buraya gömüldüğü halk anlatılarından ortaya çıkmaktadır.

Nöbeti Baba, yani Aygar Dağı yağmur duası amacıyla yüz yıldır süren bir geleneğe bağlı olarak her yıl düzenlenen törenlerde ziyaret edilmektedir. Yağmur duası yapılırken dua sonunda Nöbeti Baba'nın ismi zikredilerek duaya son verilir:

Nöbeti Ekberdir dağın ismi
Kaybolmuyor baksana her sene resmi
Gündüzün ortası tam öğlen üstü
Duamızı kabul eyle Ya Rabbi

İSKİLİP İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

KIRKKIZLAR

Gavur Deresi denilen bölgede olup söylenceye göre bir zamanlar İskilip yöresinde meydana gelen bir savaşta tüm erkekler ölmüş, hiç erkek kalmamış. Kızlar topraklarını korumak için düşmanla savaşmışlar. Kızlar, şehid olan kız arkadaşlarına düşman eziyet etmesin diye onların üzerlerine taş yığmışlar. En son kalan kız ise kendisini diri diri bu taşların arasına gömmüş. Günümüzde yasa dışı kazı yapanların ortaya çıkardığı buluntulardan bu mezarlardaki kemiklerin erkeklere ait olması ve cenazelerin İslami kurallara uygun olarak gömülmemesi nedeniyle burası kutsallığını yitirmiş olup geçmişte Kırkkızlar yöre halkı tarafından toplu olarak ziyaret edilerek, orada bulunan suyla yoğrulmuş sac mayalısı yapılır ve yenir, artan şehre getirilip dağıtılmış.

ŞEYH YAVSİ TÜRBESİ

Şeyh Yavsi Sultan II. Beyazıt döneminde İskilip'te yaşamış bir medrese hocasıdır. Asıl adı Şeyh Muhyiddin Bin Muhammed El İskilibî'dir. Doğum yeri İskilip olup doğum tarihi tam olarak bilinmemekle beraber ölüm tarihi bazı kaynaklara 1515, bazı kaynaklara göre ise 1524'tür. Doğum yeri İskilip'in İmad Köyü (Direklibel)'dür. Şeyh Yavsi 30 Aralık 1490 tarihinde İskilip'te doğan ve Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan Ebu Suud Efendi'nin babasıdır. Şeyh Yavsi'nin karısı da yine Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan Ali Kuşçu'nun kızı olup Ali Kuşçu'nun hem damadı hem de yeğenidir. Ebussuud Efendi 21 yıl Kanuni Sultan Süleyman'a 7 yılda Yavuz Sultan Selim'e Şeyhülislamlık yapmış, tarihe en uzun süre devlet adamlığı ve en çok fetva yayınlayan Şeyhülislam olarak geçmiştir.

Şeyh Yavsi ilk tahsilini amcası Ali Kuşçu'nun yanında yapmış ve hadis rivayetiyle ilgili icazetini de amcası Ali Kuşçu'dan almış, amcasının ölümünden sonra tasavvufa yönelmiştir.

Şeyh Yavsi aynı zamanda, 1490 yılında İskilip'te doğan ve 1574 yılında İstanbul'da ölen 21 yıl Kanuni Sultan Süleyman'a ve 8 yıl da Yavuz Sultan Selim'e şeyhülislamlık yapan Ebussuud Efendi'nin babasıdır. Türbesi, İskilip'in en eski camii olan ve Meydan Mahallesi'nde oğlu Ebussuud Efendi tarafından kendi (Şeyh Yavsi) adına yaptırılan caminin bitişiğindedir.

Halk arasında Fatih Sultan Mehmet'in günümüzde kurumuş olan Karaağacın altında Şeyh Yavsi'den ders aldığı anlatılmaktadır.

ŞEYH YAVSİ'NİN KERAMETLERİ

Halk arasında Şeyh Yavsi'nin bir evliya olmadığı, evliyalığa karşı çıkan bir medrese hocası olduğuna inanılsa da onunla ilgili anlatılan söylencelerde bir evliya olarak karşımıza çıkmaktadır. Evliyalığın en önemli özelliklerinden biri olan kişinin ölümünden sonra dahi keramet göstermesi Şeyh Yavsi ile ilgili anlatılarda da karşımıza çıkmaktadır.

Söylenceye göre geçmişte ilçede kaymakamlık yapan bir kişi yol yapım çalışmaları sırasında Türbenin bulunduğu alandan yol geçirmek istemiş, ne var ki yol çalışmalarında görev alan işçiler bunu kabul etmemişler, kaymakama eğer bunu çok istiyorsa ilk kazmayı kendisinin vurmasını istemişler. Kaymakam işçilere dönerek "bunların hepsi hurafe" diyerek kazmayı ellerinden almış ve ilk kazmayı kendisi vurmuş. Kazmayı vuran kaymakam kısa süre içerisinde felç olmuş, ta ki hatasını anlayıp da Türbeye kurban kesip dua edene kadar bu rahatsızlığı devam etmiş.

Şeyh Yavsi Türbesi'nin yol yapımı çalışmaları sırasında kaldırılması ile ilgili diğer bir söylenceyi ise kaynak kişi şöyle anlatmaktadır: "Atatürk'ümüz işte bunu kaldırdın demiş, kaldırmışlar. Böyle titremiş kalkarken. Sonra orda adamın biri – kaçın ordan demiş, girmiş mezara, yatıra. Adamın bi tarafı dutmamış öyle şeytmış, yani o mezarı ordan galdıramadılar."

Geçmiş yıllarda İskilip'te meydana gelen büyük sel baskınında Türbenin selden hiç zarar görmemesi de Şeyh Yavsi'nin bir kerameti olarak yorumlanmaktadır.

ŞEYH YAVSİ TÜRBESİ ÇEVRESİNDE GELİŞEN İNANÇ VE UYGULAMALAR

40 gün boyunca Şeyh Yavsi Türbesine gidilip dua edilince dileğin kabul edileceğine inanılmaktadır.

Türbe Caminin bitişiğinde olduğu için Camiye namaz kılmaya gidenler girişte veya çıkışta Türbenin önünde durarak dua okurlar.

Özellikle üç dört yaşına gelip de yürüyemeyen çocuklara yöre deyimiyle "bağırdak kesme", "köstek kesme" işlemi yapılır. Yürüyemeyen çocuk Cuma Namazı esnasında Caminin etrafında yedi defa dolaştırıldıktan sonra Cuma Namazından ilk çıkan kişiye ayağı hızlı olduğu (şeramet) için "Camiden bile kaçıyor" denilerek, ayakları ipe birbirine bağlanmış olan çocuğun ayaklarındaki ip kestirilir. Şükran ifadesi olarak bu kişiye yumurta verilir. Daha sonra çocuk bu kişi tarafından Caminin etrafında dolaştırılır. Bu uygulamadan sonra çocuğun kısa sürede yürüyebileceğine inanılır.

NURUL HÜDA TÜRBESİ

Türbesi Evlik Köyü'nde, köyün yukarısında, yüksekçe bir tepe üzerindedir. Nurul Hüda, Akşemseddin'in altıncı oğludur. Halk arasında anlatılan söylencelere göre Nurul Hüda'nın babası olan ve aynı zamanda Fatih Sultan Mehmet'in de hocası Akşemseddin'in Evlik köyüne gelerek şifa dağıttmış, köyün en eski Camisi olan ve beş yüz yıldır ayakta duran camiye yaptırmıştır.

Halk arasındaki anlatılara göre Nurul Hüda öldüğü zaman mezarının üzerinin kapatılmamasını vasiyet etmiştir. Bu nedenle Türbe köyün üst tarafında yüksekçe bir tepe üzerine yapılmıştır. Türbenin köyün dışına, tepe üzerine yapılmasının diğer bir nedeninin

de Nurul Hüda'nın buradan 9-10 km uzaklıkta bulunan karısının türbesini görmesinin sağlanması olduğu da halk arasında anlatılmaktadır.

Nurul Hüda'nın sandukasının üzeri yazmalarla kaplanmış olup ziyarete gelenler öncelikle abdest alıp da Türbeye girmeden saçlarını bu yazmalarla kapatırlar. Bunun yanında Türbenin masrafları ziyaretçiler tarafından buraya bırakılan yazmaların satılmasıyla ve bırakılan bağışlarla karşılanmaktadır.

Köyde, Nurul Hüda isimli bir çeşme bulunmaktadır ki bu suyun şifalı olduğuna inanılmaktadır. Özellikle sinir hastalıklarına iyi geldiği düşüncesiyle bu suyla yıkanılmakta olup burada şifalı suyla abdest alan zihinsel özürülüler daha sonra Camii içerisinde bulunan ve Deli Dolabı denilen bölmeye hapsedilerek burada bir süre bekletilirler. Köyde böyle bir inancın gelişmesinde en büyük etken köyde zihinsel özürülülerin sayısının oldukça fazla olması ve bu durumun Nurul Hüda'nın bedduada bulunması sonucu oluştuğuna inanılmasıdır. Halk anlatılarına göre köylülerin Nurul Hüda'ya köye geldiğinde iyi davranmaması nedeniyle Nurul Hüda köye beddua etmiş ve "Biriniz iki olmasın" demiş, bunun sonucunda köy gerçekten hiç gelişmemiş ve "başkalarının getirdikleriyle" beslenmeye başlamıştır.

NURUL HÜDA'NIN KERAMETLERİ

Nurul Hüda ile ilgili olarak çok çeşitli kerametlerden söz edilir. Bunların bazılarını şöyle özetleyebiliriz:

"Yörede Kataroğlu isimli bir kişi yaşamaktadır. Köse olan Kataroğlu bir gün Nurul Hüda'ya gelerek yüzünde sakal çıkarmasını istemiş. Nurul Hüda isteği geri çevirmeyip Kataroğlu'nun yüzüne tükürerek kısa süre içerisinde yüzünde sakal çıkacağını söylemiş. Sabah Kataroğlu uyanıp da aynaya baktığında gerçekten sakallarının çıkmaya başladığını görmüş."

Diğer bir söylenceye göre ise "Nurul Hüda, sürekli cezbe halinde olduğu için halk onu deli zannedirdi. Camiye gelen cemaatin bazılarının ayakkabılarını doğru bazılarının ayakkabılarını ise ters çevirirdi. Doğrular cennetlik, tersler cehennemlik derdi."

Halk arasında Evlik köyünde bulunan ve bugün şifalı olduğuna inanılan, özellikle zihinsel özürülülerin abdest aldığı suyu Nurul Hüda'nın asasıyla kazıp çıkardığına inanılır.

Babası Akşemseddin Evlik'e gitmek üzere evden çıkacağı zaman Nurul Hüda kendisini de götürmesini ister. Babası kabul etmeyince başını pencereden dışarı uzatarak babasını Allah'a şikayet eder. Gerçekten de babası Evlik'e gitmek üzere yola çıktığında yolda şiddetli bir fırtına ve yağmura yakalanır. Daha fazla gidemeyeceğini anlayan Akşemseddin bunun nedeninin oğlunun şikâyeti olduğunu anlar ve geri dönüp onu da yanına alarak yoluna devam eder.

Bir gün Nurul Hüda'nın çok sevdiği horozunu bir çakal yer. Kardeşleri "Allah'ın nazlı kulu olduğunu iddia edersin ama horozunu yiyen çakala bir şey yapamazsın" derler. Bunun üzerine Nurul Hüda çakalın helak olduğunu ve filanca dağın başında olduğunu söyler. Gerçekten de kardeşleri giderek onun tarif ettiği yerden çakalın cesedini getirirler ama yine de inanmazlar ve bu çakalın horozu yiyen çakal olduğunu nereden bileceklerini sorar. Nurul Hüda "İnanmıyorsanız karnını yarın da bakın" der. Kardeşleri çakalın karnını yarınca horozun ayaklarının çakalın midesinde olduğunu görürler.

YATIR (AKŞEMSEDDİN'İN KIZLARI)

Aşağı Şıhlar köyündedir. Köyde 5-6 odalı ahşap bir ev olup her odasında bir türbe bulunmaktadır. Halkın inancına göre bunlar Akşemseddin'in kızlarıdır. Bu Türbelerin erkekler tarafından ziyaret edilmesi yasaktır. Halk inançlarına göre eğer erkekler bu yasağa uymayıp da bu Türbeleri ziyaret ederlerse felç olacaklarına ya da başlarına bir olumsuzluk geleceğine inanılır.

KARGI İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

BUNSUZ DEDE

Kargı yaylası çevresinde ismi anılmakla birlikte mevcut bir mezarı bulunmamaktadır; ancak Kargı Yaylası'nda "Bunsuz Çiçeği" olarak anılan bir çiçek mevcuttur. Bunsuz Dede'nin de ismini bu çiçekten alan arkaik dönemden kalan bir kült konusu olması muhtemeldir.

ŞANDIR DEDE TÜRBESİ

İlçe merkezindedir. Mezarının boyu 4-5 metre kadardır. Mezarın büyüklüğü ile ilgili olarak halk arasında anlatılan söylenceye göre "Öküzleri ile mezarının yanından geçmekte olan bir çiftçi mezarının uzunluğunu görünce 'Olur ama bu kadar da olmaz.' demiş ve bunu söyler söylemez öküzleri olduğu yerde yığılıp kalmış, bunun üzerine adam tövbe etmiş." Mezarının yanında Şandır Yolu denilen bir yol da mevcuttur.

LAÇIN İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

AHMET DEDE TÜRBESİ

İlçe merkezinde, ilçeye hakim bir tepe üzerindedir. Halk arasında anlatılan bir görüşe göre Ahmet Dede, Laçın ilçesinde yalnız olarak yaşamaktadır ve Osmancık ilçesinde Koyun Baba, Dodurga ilçesi Çiftlik köyünde Rüstem Dede (Hüsem Dede) ile kardeştir. Ayrıca Ahmet Dede'nin Çorum Hıdırlık Camiinde gömülü olan Kerebi Gazi ile Osmancık Kargı civarlarında savaşa katıldığı da iddia edilmektedir. Türbenin bulunduğu tepede temel taşlarının bulunması burada bir yerleşik hayat olduğunu göstermektedir. Yine Türbenin hemen yanında Ahmet Dede'nin atının izi olduğu söylenen bir taşın bulunduğu ve bu taşın daha sonraları kaybolduğu anlatılmaktadır. Ahmet Dede'nin burada Fakioğulları(yörük) adıyla bilinen bir grupla yaşadığı ve daha sonra buraya Azerbaycan'dan gelen Abbasoğlu adlı bir kişinin Fakioğullarını ikiye bölerek Laçın'ı Büyük Laçın ve Küçük Laçın olmak üzere ikiye ayırdığı da söylenmektedir. Azerbaycan'ın da Laçın isimli bir şehri olması buranın ismini bu olaydan aldığı olasılığını güçlendirmektedir. Ahmet Dede halk arasında keramet sahibi bir kişi olarak bilinmektedir. Türbede bulunan topuzun bel ağırları olanların beline vurulduğu takdirde bu rahatsızlığı iyileştirdiği; çocuğu olmayanların türbenin etrafında dolaştıkları takdirde çocuk sahibi olacakları; türbenin etrafında bulunan ağaçların kesilmesi durumunda kesenin mutlaka bundan zarar göreceği, mezarın üzerine yapılacak türbe için kullanılan tahtaların çivi tutmadığı inancı oldukça güçlüdür. Ahmet Dede türbesi özellikle son yıllarda defneciler tarafından tahrip edilmiştir.

MECİTÖZÜ İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

ELVAN ÇELEBİ TÜRBESİ

Mecütözü İlçesi Elvan Çelebi Beldesinde bulunan Elvan Çelebi Türbesi, mezarı Kırşehir'de bulunan ve tarihimizde önemli bir yeri olan Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi'ye aittir. Elvan Çelebi'nin ismine kaynaklarda Ulvan olarak da rastlanmaktadır. Elvan Çelebi'nin dedesi olan Muhlis Paşa da yine Âşık Paşa gibi tarihimizde önemli roller üstlenmiş, Karmanoğulları Beyliğinin kuruluşunda bulunmuştur.

Elvan Çelebi Türbesi'nin bulunduğu Elvançelebi Beldesinin eski ismi halk arasında Söğütlü, Kavaklı olarak bilinmekte olup Türbenin bulunduğu alan Tekkeönü olarak adlandırılmakta, bunun yanında Beldede Elvan Çelebi ve Elvan Çelebi ile ilişkili isimlerin (Tekkeçayırı, Tekkedeğirmeni, Tekkenin Hamamı, Tekkegediği vb) bulunması yerleşim yerinin Türbeye göre örgütlendiğini ve Elvan Çelebi Türbesinin yöre tarihinde çok önemli bir işleve sahip olduğunu göstermektedir.

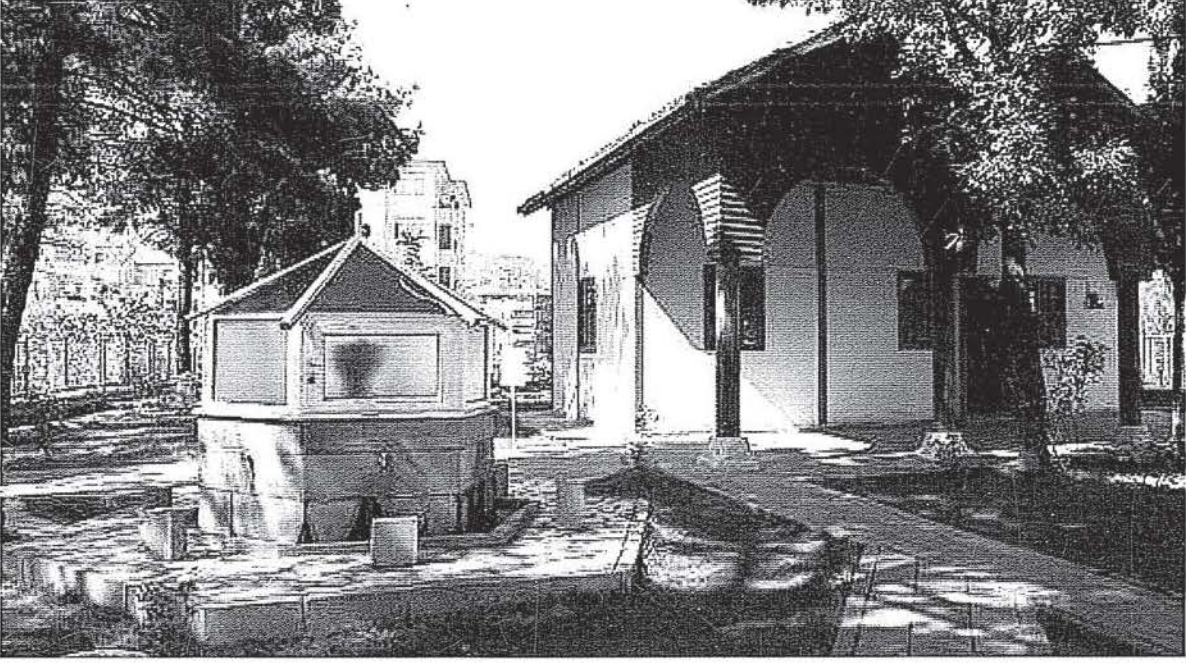

Elvançelebi, çok eski bir yerleşim yeri olup yerleşim yeri çevresinde bulunan İslamiyet öncesi tarihi eserler, bunun yanında Türbenin yapımında çevredeki İslamiyet öncesi tarihi kalıntılardan getirilen taşların kullanılmış olması buranın İslamiyet öncesi bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Bu durum aslında Anadolu'nun İslamlaşmasında karşımıza çıkan genel bir olgu da göstermektedir. "Genellikle gayri Sünni tarikatlara mensup şeyh ve dervişler, tek-

kelerini terk edilmiş yahut henüz faaliyette olan kilise ve manastırların yerine ve civarına kuruyorlardı.²⁹ Bunu yapmaktaki amaç, orada eski dinin merkeziyle doğrudan karşılaşarak onun kullandığı araçları aynen kullanıp etkisini zamanla yok etmek ve o dinin yerine geçmekti. Nitekim bu şeyh ve dervişler, yerleştikleri yerlerde, kökü Hıristiyanlık, hatta Hıristiyanlık öncesi devirlere uzanan mahalli evliya kültürleriyle karşılaştılar. Bu kültürler, keramet söylenceleri aracılığıyla rahatça İslamileştiriliyor, böylece yöredeki Hıristiyan halkın Müslümanlığa geçmesi sağlanıyordu. Çünkü Müslüman olduktan sonra da, bağlı oldukları eski kültürü, bir Türk velisi adına İslamileşmiş olarak sürdürüyorlardı³⁰. Bunlardan bir tanesi de Elvan Çelebi adına yapılmış olan Tekkede sürdürülen Baba İlyas Kültü olup bu kültür tarihsel olarak İslamiyet öncesine dayanmaktadır. XIV. Yüzyılda Elvan Çelebi tarafından Saint Théodore ve Saint Georges kültürünün yaygın bulunduğu eski Eukhaita köyü civarında kurulan tekke, bu kültürlerin Baba İlyas'a mal edilmesine yardımcı oldu. Öyle ki, XVI. Yüzyılda tekkede misafir kalan Avrupalı seyyahlar Baba İlyas'ın kim olduğunu öğren-

²⁹ F.W. HASLUCK, *Bektaşılık Tetkikleri* (İstanbul:1928)

³⁰ A.Yaşar OCAK, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1984), s.12.

dikleri zaman şaşırıp kalmışlardı; zira anlatılanların, yukarıda zikredilen azizlerinkinden farkı yoktu. Bu sebeple Baba İlyas ile bu azizlerin arkadaş olduğunu söylemek zorunda kalmışlardı³¹. Buradan elde ettiğimiz bilgiye göre Elvan Çelebi Beldesi İslamiyet öncesi bir yerleşim yeri olup bilinen en eski ismi Eukhaita'dır. Halk arasında Elvan Çelebi'nin Babai olup Baba İlyas ile bir ilişkisi olduğu bilinmekle beraber mahiyeti tam olarak bilinmemektedir. Elvan Çelebi'nin Babai olduğu ile ilgili anlatılar yanında Vefai tarikatına mensup bir kişi olduğu da anlatılmaktadır; ancak Elvan Çelebi hakkındaki tarihsel bulgular onun Baba İlyas'a bağlı bir derviş olduğunu göstermektedir.

Elvan Çelebi Zaviyesi hakkında, Katib Çelebi (1608-1657) tanınmış coğrafya eseri olan Cihannüma'sında şu kısa bilgiyi verir: "Çorum'dan bir merhale Şark'da, Şeyh Elvan Tekkesi vardır. Azim ziyafethanedir ve misafire riayet ederler"

Elvan Çelebi'ye ait Türbe'de herhangi bir eşya bulunmamakla birlikte Elvan Çelebi'nin yazdığı tarihçiler tarafından ifade edilen Menakıbu'l-Kudsiyye bilinmektedir³². Menakıbu'l-Kudsiyye XIII. Ve XIV. Yüzyıllar Anadolu'sunun önemli siyasi ve dini olaylarına karışmış Baba İlyas Horasani sülalesinin tipik menkabevi bir tarihidir.

Halk anlatılarına göre önemli bir devlet adamı olan Elvan Çelebi bu Türbeyi ve çevresinde bulunan cami ve hamamı Miladi 1352 yılında yaptırmış; camii, türbe, hamam ve tekke günümüze camii ve türbe olarak kalmıştır. Orijinalinde, zaviye olan Elvan Çelebi Camii ve türbesi birbirine kaynaşmış bu üç unsurdan meydana gelir. Türbenin sağında geç döneme ait minare, türbenin solunda zaviye kısmı, bu bölümden sonra da kare planlı camii yer alır.

Söylencelere göre Türbe ve Camiyi ayakta tutan sütunlardan biri olan "Yeşil Direk" ve Caminin içerisinde bulunan, halk arasında "Kadeh" olarak da isimlendirilen Şadırvan

³¹ Age, s.12.

³² Age, s.47.

deveyle buraya taşınmış, taşımada kullanılan devenin ölmesinden sonra deve Türbe yakınında, bugün okul bahçesi olarak kullanılan alana defnedilmiştir. Günümüzde Türbeyi ziyaret eden ziyaretçiler ayrıntılı olarak aşağıda yazmış olduğumuz gibi Yeşil Direği kucaklamakta, 30-40 yıl öncesine kadar devenin gömülü olduğu alanı da bir inanç biçimi olarak ziyaret ederlermiş.

ELVAN ÇELEBİ'YE AİT KERAMETLER

Öncelikle halk arasında anlatılan söylencelere göre Elvan Çelebi bir evliya olarak görülmemekte olup öldükten sonra dahi keramet göstermeye devam ettiği düşünülmekte, Kırıs Barış Harekâtı'nda görüldüğüne inanılmaktadır. Kaynak kişi bununla ilgili olarak "Koselerden birisi geldi, Çorum'un Koseler köyünden, bu zatı dedi çok ziyaret edin, çok Fatiha okuyun dedi, bunu harpte gorenler çok dedi."

Diğer bir söylence de Kurtuluş Savaşı yıllarına aittir. Seferberlik yıllarında eşkıyalar çevre köylerin tümünü talan eder bu köye giremezlermiş. "Elvançelebi'ye gittiğimiz zaman duman çöküyo, bi kaç defa geri döndük." derlermiş.

Halk arasında çevrede olan depremlerin diğer yerleşim yerlerine zarar verdiği halde Elvançelebi Beldesinin bu depremlerden etkilenmemesi Elvan Çelebi'nin bir kerameti olarak düşünülmektedir. Bunun sebebinin Kuzey Anadolu Fay Hattının buraya daha uzak bir noktadan geçmesi midir, yoksa zemin yapısının daha sağlam olması mıdır bilemiyoruz; ancak bu düşünce tarzı genel olarak ülkemizde yaygın bir tarz olarak karşımıza çıkmakta, genel olarak Evliya inancı ile bağlantılı olarak ifade edilmektedir.

Evliya inancının önemli bir kısmını meydana getiren Evliyanın rüyada görülmesi olgusu olup buna Elvançelebi Beldesinde de rastlamaktayız. Halk arasında Elvan Çelebi'nin insanların rüyasına girerek onları yönlendirdiğine inanılmaktadır. Kaynak kişi bu inancı anlattığı örnek olayla da desteklemektedir: "Giden sene ben buraya geldim, Çorum'da duruyom şimdi. Bi ihtiyar oturuyo orda, selam hoşbeşten sonra nerelisin? Erzurumluyum. E sen Erzurum'dan bu zatı nerden duydun nerden geldin? Rüyamda gördüm dedi adam bana. Rüyamda gördüm dedi. Geldim buraya dedi, bu gelişi ikinci sefermiş benim gördüğüm. Geldim yine rüyama girdi hani bana kurban adadın kesmedin kurbanını deyi geldim şimdi kurbanımı kestim gidecem."

Keramet İnancı ile bağlantılı olarak anlatılan söylencelerden bir tanesi de yine Elvan Çelebi Türbesi'nin kilitli olmasına rağmen istediği kişilere kapısının açılması, istemediğine açılmaması gibi inançlar ve bu inancı destekleyen ve inançların yeniden üretimini sağlayan söylencelerin anlatılmasıdır.

ELVAN ÇELEBİ TÜRBESİ ÇEVRESİNDE GELİŞEN İNANÇ VE UYGULAMALAR

Türbe çevresinde gelişen inanç ve uygulamalar genel olarak hastalıkların tedavi edilmesi ve bilinmeyenin bilinmesi arzusu çerçevesinde gelişmiştir. Türbe çevresinde gelişen inanç ve uygulamaların somutlaştırılması Türbe içerisinde veya çevresindeki nesne veya eşyaların kutsallaştırılması ve bunlar çevresinde simge ve sembollerin oluşturulmasıyla mümkün olmaktadır. Bu açıdan yöre halkı tarafından yapılan uygulamalar genel olarak Türbe girişinde bulunan ve Yeşil Direk olarak adlandırılan sütun, Cami içerisinde bulunan, Kadeh olarak da isimlendirilen Şadırvan, geçmişte Türbe penceresi önündeki kuşburnu ağacı ve son olarak Türbe yakınında gömülü olduğuna inanılan Deve Mezarıdır.

Öncelikle Türbe zihinsel özürülerin, sara hastalarının, felçlilerin, çocuk sahibi olamayanların tedavi olmaları beklentisi ile ziyaret edilmektedir. Bunun yanında Hac, askerlik gibi uzun süreli bölgeden ayrılacak kişiler tarafından bir nevi gidiş gelişlerinin herhangi bir aksilik olmadan gerçekleşmesi beklentisiyle, belli bir yaşa gelip de henüz konuşamayan çocukların konuşmasının temin edilmesi, yeni evlenecek kişilerin mutlu bir evlilik sürmelerini dilemek amacıyla, evlenemeyen kişilerin kısmetlerinin açılması dileğiyle veya herhangi bir dilek dilemek ve dileğin gerçekleşmesini temin etme niyetiyle de ziyaret edilmektedir.

Türbeyi ziyaret eden ziyaretçiler ilk olarak halk arasında bir nevi günah ölçüsü olarak da kabul edilen ve Yeşil Direk olarak isimlendirilen Türbe önündeki sütunu, kollarını kavuşturmak suretiyle kucaklamaya çalışırlar. Halk arasında günahı olmayan kişilerin kolları ne kadar kısa olursa olsun kollarının uzayıp direği kucaklayabileceklerine inanılmaktadır.

Hacı Bektaş gibi Anadolu'da özellikle Alevi-Bektaşî evliyaların mezarlarında rastlanan bu uygulamada direğin kucaklanabiliyor olması o kişinin günahsız olduğuna işaret olarak kabul edilir.

Türbede karşımıza çıkan ve bugün bitmiş olmakla beraber belli bir yaşa ulaşmış kaynak kişilerin zihninde hala tazeliğini koruyan bir uygulama da Cami içerisinde bulunan Şadırvan ile ilgili uygulamadır. Geçmiş tarihte Cami içerisinde bulunan Şadırvanın üzeri açık imiş ve özellikle kadınlar şadırvan içerisinde belli bir akıma sahip olan su içerisine yemenilerini atar, eğer yemeni suyun akımıyla süzülür giderse dileklerinin gerçekleşeceğine inanılmış. Şayet yemeni süzülüp gitmezse yeniden suyun üzerine yemenilerini serer gitmesini beklerlermiş. Şadırvanla ilgili önemli bir uygulama da dilenen şeyin şadırvandan çıkmadığı ile ilgili olup bu uygulama yöre atasözlerine de yansımıştır: "Şadırvan gibi ne dilersen çıkıyor." Ayrıca biraz da alaycı olan başka bir söz de "Misal eğer biri bir çorba getirdi, eğer beğenmediyse çorbada şadırvan gibi ne dilersen o geliyo."dir. Atasözlerine yansımış olan bu uygulama kaynak kişilerin anlatılarına göre şöyledir: Önce şadırvandaki su boşaltılır, suyun ağzı elle kapatılır, su geriye doğru toplanınca daha önce suyun içerisine ne düştüyse (geçmiş yıllarda köylü buğday, arpa gibi ürünlerini burada yıkarmış) su yeniden serbest bırakıldığında dışarı çıkarmış. Çıkan bu şeyler kiraz yaprağı, buğday, arpa olduğu gibi örnek olayda olduğu gibi silah yağdanlığı da olabilmekteymiş. Örnek olay şöyle anlatılmaktadır: "Benim babam Yunan harbinde esir düşüyo Yunana, kitanın haberi olmuyo, tabi gavurun cendeklerini(cenaze) derdi üzerime çektim, süngü harbinde Yunan esir aldı derdi ben cendeğin altında kaldım... aldılar götürdüler derdi... kitanın haberi olmuyo, bu şehit düştü deyi şubeye künyesini bildiriyorlar, ebeme maiş bağılıyolar, Yunanistan'dan... Şimdi ebem buna acaba öldü mü, öldü mü ölmedi mi bu şadırvana geliyo, orayı boşaltıyo, dıgıyo (Dıkmak: kapatmak) niyet tutuyo bi tüfek yağdanlığı çıkıyo ordan." Bu olayda şadırvandan tüfek yağdanlığı çıkması sözü edilen kişinin ölmediğine yorumlanır ve gerçekten daha sonra esir değişimi sonucunda kişi köyüne geri döner.

Şadırvanla ilgili bu inançlar aslında oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman devrinde bir yabancı seyyah tarafından görülen, oldukça etraflı surette tarif edilen ve hatta bir de krokisi çizilen Elvan Çelebi Zaviyesi hakkında, aynı elçilik heyetinin başkanı olan Elçi, Flaman asıllı Ogier Gislen de Busbeek de izahat verir. Kurtköy üzerinden Çorum'a vardıklarını, buradan da Tekke Köye uğradıklarını yazar. Bu köy Elvan Çelebi Tekkesi köyü olmalıdır. Bu hususta şu açıklamayı yapar: "Burada meşhur bir Türk tarikatı müessesesi vardır. Bunun mensuplarına derviş diyorlar. Bu dervişler bize "Chéderle"(Hıdır-İlyas) namını verdikleri bir karhama dair birçok şeyler anlattılar. Bu gayet cesur bir adam imiş. Bizim St. Georg'umuzla aynı zat olduğunu söylüyorlar ve bizim

evliyaya atfettiğimiz hareketleri onlar da buna atfediyorlar. Caminin içinde gayet temiz bir suyu bulunan, fevkalade güzel mermerden bir çeşme vardır (Şadırvan). Dervişler bu suyun Hızır'ın beygirinin idrarından fışkırdığına bizi inandırmak istiyorlar." Busbeek'in yazdıklarından anlaşıldığına göre, XVI. Yüzyılda, Hıristiyanların Georgios efsanesi Hızır İlyas adıyla İslamlaşmış olarak Elvan Çelebi'de yaşıyordu³³

Şadırvanla ilgili uygulama gibi biten bir diğer uygulama da Türbe penceresi önünde bulunan kuşburnuna dilek amacıyla bez bağlama olup Cami imamının telkinleri sonucu bu uygulama 30 yıl kadar önce azalmış ve günümüzde tamamen ortadan kalkmıştır.

Türbede mum yakma, cöher yeme(yörede ciğer de denilmektedir), şadırvanın suyunu zem zem adlandırmasıyla şifa verdiği inancıyla içme, bu suyla yıkanma uygulaması devam etmekte olup bu uygulamalar daha çok çevre köylerden gelen Aleviler tarafından devam ettirilmektedir.

Belli bir yaşa gelip de konuşamayan çocuklara Caminin ortası çukur anahtarıyla şadırvandan alınan su içirilmekte ve bu suyun verdiği şifanın sonucu konuşacağına inanılmaktadır. Belli bir yaşa gelip de konuşamayan çocuklar gibi sonradan konuşma yetisini kaybetmiş, lal olmuş kişiler de şifa amacıyla Türbeyi ziyaret etmekte olup kaynak kişimiz bununla ilgili olarak şöyle demektedir: "Bu çok büyük bir zat. Beni dinersen. Merzifon köylüğünden adamın birinin dili durmuş, bir ay iki ay böyle konuşmuyo. Bizim de orada dedemizin ehbepleri varıdı..... şurdan Elvan Çelebi'ye gidem de ziyaret edelim. Geldi adamlar buraya üç kişi, neyse ikindiye kıldıg, akşamı, yatsıyı kıldıg, heç konuşmayan adam sabah namazına çıktıg, bana dediler ki sen git mallarını yemle de dediler şunu bi daha ziyaret edelim, onlar orda kıldılar arğam sıra geldiler, on dakika sürmedi adam konuşarak gitti. Buna şahidim!"

Elvan Çelebi Türbesi çevresinde gelişen inanç ve uygulamalardan bir tanesi de çocuk sahibi olma ve ad verme geleneğiyle ilgili olan ve çocuk sahibi olamayanların "Tekkeye kurban keseceğim, eğer oğlum olursa adını Elvan, kızım olursa adını Gül Rufe koyacağım." diyerek adakta bulunmasıdır. Doğacak kız çocuğuna Gül Rufe konmasının nedeni ise Elvan Çelebi'nin mezarının bulunduğu Elvançelebi Beldesinde olduğu söylenen bir kızının bulunması olarak açıklanmaktadır. Bu uygulamanın sonucu olarak Beldede Elvan ve Gül Rufe ismini alan kişilerin sayısı oldukça çoktur. Çocuk sahibi olamayan kadının boynuna ip takılarak Türbe çevresinde dolaştırılması da evliyanın yaşayanlara istediklerini verebileceği inancı kapsamında ele alınabilecek olan diğer bir uygulamadır.

Son olarak Elvan Çelebi Türbesi çevresinde gelişen inanç ve uygulamalardan bir tanesi de evlenecek kızın akranları tarafından Türbeye getirilerek dua ettirilmesi, düğün sırasında düğün alayının Türbe önünden geçerken davul çalmaya ara vererek dua etmesidir.

VAZİYETİ BİSTAN YATIRI

Vaziyeti Bistan Yatırı Elmapınar köyünde olup bir ulu ağaç ve onun dibinde bulunan bir mezardan ibarettir. Geçmiş yıllarda burada mum yakılırken artık mum yakılmamaktadır. Söylenceye göre halk arasında evliya olarak kabul edilen Vaziyeti Bistan üzerine yapılmak istenmiş ancak üzerine yapılan yapıyı kabul etmemiş, üzerinden atmıştır.

³³ EYİCE, Semavi. "Çorum'un Mecitözü'de Aşık Paşa-Oğlu Elvan Çelebi Zaviyesi." *Türkiyat Mecmuası*. XV. sf.211-246; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 1968

GAZİ BABA YATIRI

Boğazkaya köyünde bulunan yatır kimliği bilinmeyen Gazi Baba'ya ait mezar ve onun yanındaki dilek ağacından ibaret olup dilek dilemek, çocuk sahibi olmak ve öksürük rahatsızlığı olanların öksürükten kurtulması için ziyaret edilir. Dileğin gerçekleşmesi için dilek ağacına bez bağlanır, çocuğu olmayanlar tarafından yatırdan alınan taşlarla taş çiftleme denilen işlem yapılır. Taş çiftleme işlemine göre avuca alınan taşların çift çift alınması sonucu eğer elde taş kalmıyorsa çocuk sahibi olunabilecektir.

MEHMET DEDE

Boğazkaya köyünde olup daha çok yağmur duası için ziyaret edilir. Yağmur duasında bu yatırdan yemek yenir ve yatırdan alınan bir taş evde suya konur, üç gün sonra yatırdan alınan taş yatıra geri bırakılır. Yağmur duası dışında Mehmet Dede Yatırı birlik kurbanı için de ziyaret edilir. Halk arasında birlik kurbanına gitmeyen kişinin başına mutlaka kötü bir olay geleceği inancı vardır. Köydeki aileler birlik kurbanı için aralarında bulgur ve kurbanlık parası toplarlar. Herkes başlarına kötü bir olay gelir düşüncesiyle mutlaka üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirerek para verirler. Ekin salavatlama olarak nitelenebilecek bir yatır ziyareti de mayıs-haziran döneminde ekin biçilmeye başlanmadan önce gerçekleştirilir. Birlik kurbanında tek kazanda yemek pişerken ekin salavatlama olarak nitelendirdiğimiz ayrılık kurbanında kesilen horoz ya da oğlak her aile tarafından ayrı kazanlarda pişirilir ve lokma olarak dağıtılır. Köylü arasında yaygın olan diğer bir ziyaret de sonbaharda "eteğe tohum almadan" yapılır. Köylü bunu Abdal Musa Kurbanı olarak isimlendirir. Tarlaların ekilmesi bu kurban yapıldıktan sonra gerçekleştirilir.

ÇORUM İLİ MERKEZİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

ARAP DEDE TÜRBESİ

Arap Dede halk arasında Esved-i Yemeni olarak da bilinmekte olup Türbesi Hacca gidecekler tarafından selamete dönmeleri amacıyla ziyaret edilir. Söylenceye göre Arap Dede Zile'de defnedilmiş olan Şeyh Nusret'in halifelerindendir. Şeyh Nusret Tarikata yeni girenlerden her renkten taşlar bularak kendisine getirmelerini ister. Onlar da bu isteği yerine getirirler. Şeyh Nusret bu taşların her birini bir yere atarak onlara bu taşları buldukları yerlerde halife olduklarını söyler. Arap Dede de uzun bir yolculuktan sonra Şeyhinin attığı taşı Çorum'da bulur, burada hizmet ettikten sonra halk arasında sevgi kazanır ve ölümünden sonra halk tarafından buraya türbesi yapılır.

BEYLER ÇELEBİ (HACI ÇELEBİOĞLU)

Beyler Çelebi'nin Türbesi Hıdırlık mezarlığında olup halk arasında onunla ilgili birçok kerametler anlatılır. Anlatılan kerametlerinden birisine göre türbe eskিয়েnce tamir etmek üzere tayin olan bir mimar mezarın baş tarafına bir direk diker. Çevre halkı tarafından bu direği kaldır dendiye de mimar bunu kabul etmez ve gece rüyasında Beyler Çelebi'yi görür. Beyler çelebi rüyasında onun boğazını sıkarak "O direği başımdan kaldır." diyerek korkutur. Gündüz olup da direği kaldırdığında bunun gerçek sebebini soranları rüyasını anlatır. Mimarın rüyasını halka anlatması üzerine mimar da orada ölür.

KIRKLAR

Seyfe köyünde, tepelik bir alandadır. Halk arasında Türbenin, Ümmi Gülsüm'ün kızı Binnaz Ana'ya ait olduğu anlatılmakta, Binnaz Ana'nın Hz. Fatma Ana'nın kızı olduğu iddia edilmektedir. Halk inançlarına göre Türbe çevresindeki ağaçların kesilmesi günah kabul edilmekte olup dilek dilemek, adak adamak amacıyla ziyaret edilmektedir.

SEFER BABA TÜRBESİ

Sefer Baba'nın Türbesi Hıdırlık Mevkiinde olup halk arasında Sefer Baba'nın Nakşibendi tarikatına mensup olduğu, 1256 yılında öldüğü anlatılmaktadır. Hakkında kerametler anlatılan ve bir evliya olduğuna inanılan Sefer Baba'nın Ölümünden 60 yıl sonra mezarının tamiri sırasında alınca kazma değince vücudundan kan geldiği halk arasında anlatılmaktadır. Bunun yanında halk arasında evliya olarak görüldüğünü pekiştiren diğer bir anlatım da Sefer Baba'nın Hz. Hızır'la görüştüğü ile ilgilidir.

ŞEYH EYYÜP SULTAN TÜRBESİ

Şeyh Eyyüp Sultan Türbesi, adıyla anılan Şeyh Eyüp Mahallesi'nde olup anlatılara göre Şeyh Eyyup Sultan Çorum'un zengin tüccarlarından. Bir gün İzmit'te bulunurken kâmil, mürşit bir kişiyle karşılaşır. O kişi tüm sermayesini denize atmasını ister. O da emri yerine getirir ve o kişinin halifesi olarak Çorum'a döner. Camide namaz kılıp da soluna baktığında tüm sermayesini orda hazır bulur.

ÜMİD HALİFE TÜRBESİ

Ümit Halife'nin Türbesi Çöplü Mahallesi'nde olup Arap Dede için de anlatılan aynı söyleneceye göre Ümit Baba Zile'de defnedilmiş olan Şeyh Nusret'in halifelerindendir. Tarikata girdiklerinde Şeyh Nusret onlara her renkten taşlar bularak kendisine getirmelerini ister. Onlarda bu isteği yerine getirirler. Şeyh Nusret bu taşların herbirini bir yere atarak onlara bu taşları buldukları yerlerde halife olduklarını söyler. Ümit Baba da taşını Çorum'da bulur.

DİLAT SULTAN TÜRBESİ

Dilat Sultan Türbesi Çobandivan Köyü'nde olup, Dilat Sultan'ın Alaca-Büyük Keşlik Köyünde Türbesi olan Nesimi Dede'nin kardeşi olduğuyla ilgili halk anlatılarına rastlanmaktadır. Bu anlatı dışında Dilat Sultan'ın tarihsel kişiliği ile ilgili fazlaca bilgi bulunmamakta, Türbe halk tarafından daha çok yağmur duası amacı ile ziyaret edilmektedir. Yağmur Duasında kesilecek kurbanlık Türbenin etrafında üç defa dolaştırıldıktan sonra kesilir, kesilen kurbanın etinin çiğ olarak Türbe dışına götürülmesinin günah olduğuna, bu davranışı gerçekleştirenin mutlaka hastalanacağına inanılmaktadır. Yağmur duası dışında Türbe düşün zamanı gelinin oğlan evine götürülmeden önce mutlu bir evlilik dileğiyle de ziyaret edilmektedir. Halk arasında bir evliya olarak tasarlanan Dilat Sultan'ın yeşil bir kıyafet içerisinde görüldüğü, Türbenin çevresinde dolaştığı anlatılır.

OĞUZLAR İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

KARADONLU CAN BABA

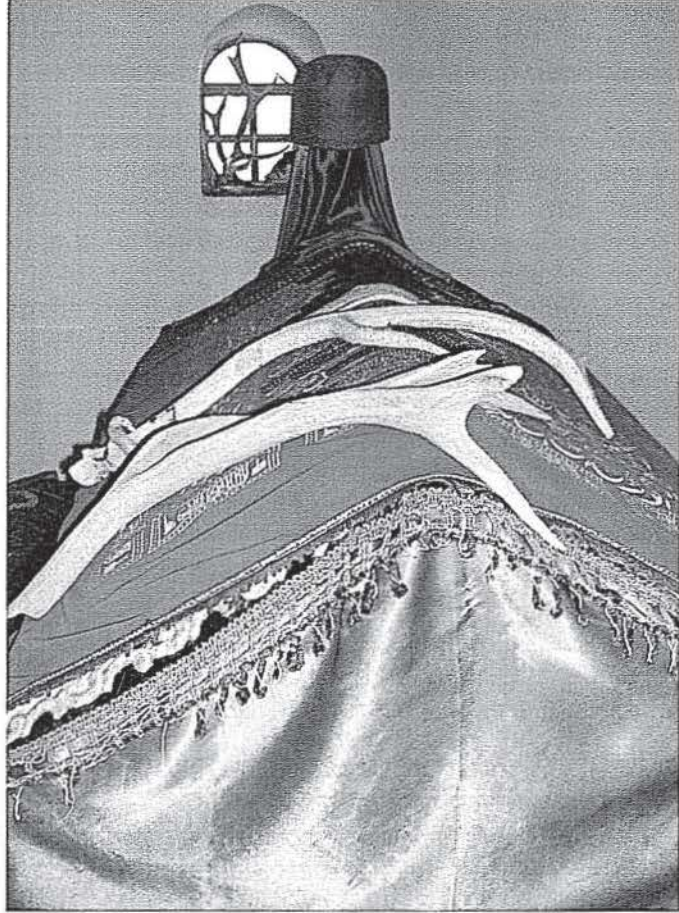
Karadonlu Can Baba'nın 1200-1300 yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Halk arasında Hacı Bektaş Veli'nin halifesi olarak bilinir. Çocuğu olmayanlar veya ölenler

tarafından ziyaret edilir. Bunun dışında altını ıslatan çocukların iyileşmesi, kekeme olan ya da geç konuşan çocukların düzgün konuşması için ziyaret edilir. Bunun dışında asker ve hac uğurlamaları da bu türbede toplu olarak yapılmaktadır.

OSMANCIK İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

KOYUN BABA

Halk anlatılarına göre Koyun Baba Horasan'dan Anadolu'ya gelen Hz. Hüseyin'in 7. oğlu Ali Rıza'nın 12. oğlu olan alp erenlerden biridir. Bazı kaynaklarda asıl adı Ali Seyit olarak yazılmakla beraber Cumhuriyet Döneminde Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına ilişkin yasaya göre Tekke kapatıldığında son Tekke Postnişinliği yapanların soyundan geldiğini söyleyen kaynak kişiye göre Koyun Baba'nın asıl ismi Abdullah'tır. Evliya Çelebi Koyun Baba'yı Hacı Bektaş'ın halifesi olarak tanımlamakta olup aynı kaynak kişi Koyun Baba'yı Hacı Bektaş ekolünden görmemektedir. Evliya Çelebi de Seyahatnamesinde bununla ilgi olarak şöyle der: Bu şehrin Batı tarafında Bektaşilerin şeyhi gömülüdür. Bütün dünyanın seyahat yeri, evliyaların umdesi, asfiyaların zubdesi, Şeyh Hazreti Koyun Baba; bizzat Hacı Bektaş'ın halifesidir. Burada defnedilmiştir. Sonra Sultan Bayazid Veli, Koyunbaba'yı Kadir Gecesinde görüp, vasiyeti üzerine bir yüksek kubbe, bir camii şerif, şanlı dervişler için bir meydan, bir yemek ve ziyafet evi, konuklar için bir misafirhane, birçok odalı mutfak, kiler yaptırmış, bu hayır binaları, baştanbaşa kurşunla örttürmüştür. Gayet mamur yüksek bir bina olup, bin fersahlık yerden gömgök kurşunlar deniz gibi dalgalanır, nurlu kubbenin âleminden gözler kamaşır. Mutfağında ni-meti gece gündüz eksilmez."³⁴

Koyun Baba'nın yaşadığı dönem olan XIII. Yüzyıl Anadolu'nun Moğol istilasına maruz kaldığı, iç karışıklıkların yaygın olduğu bir dönemdir. Koyun Baba Hacı Bektaş Veli ile çağdaş olup Baba İlyas'tan etkilenmiştir. Koyun Baba'nın Hacı Bektaş ekolüne bağlılığı yine aynı ekole bağlı olan Pir Sultan Abdal gibi diğer kişileri de etkimesine neden olmuştur. Pir Sultan Abdal'ın şiirlerinden anlayabildiğimiz kadarıyla Koyun Baba'nın dergâhını ziyaret etmiş, onun öğretisinden etkilenmiştir. Pir Sultan Abdal şiirinde Koyun Baba ile ilgili olarak şöyle demektedir:

³⁴ Aktaran: *Osmancık Guide 2000* (İzmir: Stüdyo Ajans Bısım Tesisleri, 2000).

Fukara yoldaşı Koyun Baba'nın
Pir Sultanım yola bakana
Uyalım hakkın çırağın yakana
Hızır dediler gülbengini çekene
Çekilir gülbengi Koyun Baba'nın.

Pir Sultan Abdal şiirinin tamamında matem aylarında Koyun Baba'nın dergâhını ziyaret etmeyi salık verir ve Koyun Baba'yı Tanrının ışığını yakıp yeryüzünü aydınlatan ulu bir evliya olarak tanımlar.

Koyun Baba Anadolu'ya geldiğinde ilk uğrağı Bursa olup, Bursa'ya ulaştığında bir çiftlik sahibine yanında çalışmak için başvurur. Koyun Baba çalışmasının karşılığında para istemez, bunun yerine o yıl doğacak kuzuların ikiz olanlarından birer tanesini emeğinin karşılığı olarak ister. O yılın sonunda koyunların çoğu ikiz, hatta üçüz doğururlar. Yılsounda Koyun Baba kazandığı kuzularla bir sürü oluşturup bu sürüyle birlikte Osmancık'a, Türbenin güneyinde, Türbenin tam karşısında bulunan Adatepe mevkiine gelerek burada çobanlık yapmaya başlar. Koyun Baba çobanlığı dışında kolonizatör Türk Dervişlerinde rastladığımız gibi çevresini etkileyen bir din adamı kişiliğiyle kısa sürede bu bölgede ün salar ve burada bir tekke kurar, bölgenin İslamlaşmasına katkı sunar. Halk anlatılarına ve inançlarına göre hiç evlenmemiş, mücerret bir hayat sürmüş olan Koyun Baba, daha sonra söz edeceğimiz halk anlatılarında da görüleceği gibi ölümünden sonra Osmancık'ın hâkim tepelerinden biri olan tepeye Türbesi yapılır.

II. Beyazıt zamanında 1469 tarihinde yaptırılan Koyun Baba Türbesi sekizgen planlı olup son olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1989 yılında restore edilmiştir. Amasya'da şehzadelik yapan II. Bayazıt tahta çıkınca, gençlik yıllarında oldukça etkisi altında kaldığı Koyun Baba için bir türbe ve tekke yaptırır. Türbenin yapılış tarihi aslı Çorum Müzesinde bulunan yazıta göre 1469'dur. Evliya Çelebi'ye göre Türbe alanında cami, aşevi, ziyafet odası, konuk evleri ve kurşun kaplı bir türbe yaptırılmıştır. Ne varki günümüzde restore edilerek ayakta tutulan Türbe dışındaki yapılar yok olmuştur.

Halk anlatılarında ilçede bulunan Koyun Baba Köprüsünün Koyun Baba tarafından yapıldığı gibi bir yanlış bilgi karşımıza çıkmaktadır. Oysa Koyun Baba Köprüsü de II. Bayazıt tarafından 1486 tarihinde başlanmış ve bitirilmesi beş yıl sürmüştür. Köprü'nün uzunluğu 205 metre, genişliği 7,5 metre olup en yüksek yeri yerden 25 metredir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "Burada Sultan Bayezid-i Veli'nin hayratından olarak bir köprü vardır ki, her bir kemeri eleğim sağmadan ve kehkeşandan(Samanyolundan) örnek verir. Böyle çilginca ırmağa, üstat mimar sanki bir sırat köprüsü yapmıştır." der³⁵.

KOYUN BABA İSMİNİN KAYNAĞI

Koyun Baba'ya bu adın nasıl verildiğine ilişkin çeşitli halk anlatıları vardır. Bunlardan biri şöyledir: "Koyun Baba Osmancık'ta Adatepe eteklerinde koyun güdermiş. Bir gün sürüden bir koyun kaçar. Koyun Baba da peşinden koşar, fakat bir türlü tutamaz. Koyun önde Koyun Baba peşinde Adatepe'yi yedi defa dolaşırlar. (Normal bir yürüyüşle tepely bir defa dolaşma 3-4 saat sürmektedir) Sonunda ikisin de gücü tükenir, yorgun düşerler. Koyun Baba, ya mübarek ben yoruldu; ama beni de Eyüp Aleyhselam sabrına nail ettin diyerek koyunu kucaklayıp gözlerinden öper. Bu olaydan sonra Koyun Baba adıyla anılmaya başlar."³⁶

³⁵ *Osmancık Guide 2000* (İzmir: Stüdyo Ajans Bısım Tesisleri, 2000).

³⁶ Özdemir BAŞARAN, *Tarihi İle Osmancık* (Ankara:1974), s.49.

Evliya Çelebi de "Koyun Baba" isminin verilmesi ile ilgili olarak şöyle der: "Hacı Bektaş ile Horasan'dan Anadolu'ya gelinceye kadar gece gündüz 24 saatte bir kere koyun gibi meleyişi ki bu hareket aynı saatten asla değişmezmiş. Bundan başka daha nice olayları vardır. Bütün Bektaşiler halk arasında kötülenir fakat bu Koyun Baba fukarası, koyun ve kuzu gibi meler, halim, selim, ahlaklı, bekar, Allah'ı bilir, ehli sünnetten, namazını kılan, dindar adamdır."³⁷

KOYUN BABA'NIN KERAMETLERİ

Koyun Baba Osmançık'ta çobanlık yaparken, bir gün koyunlardan bir tanesi sürüden ayrılarak kaçmaya başlar. Kaçan koyunu yakalamak için kovalayan Koyun Baba koyunun peşinde Adatepe'nin etrafında yedi defa dolaşır. Sonunda takatsız kalan koyun bir tarafa, Koyun Baba bir tarafa bitkin vaziyette yığılır. Koyun Baba yorgunluğuna rağmen hiçbir kızgınlık belirtisi göstermeden koyunun yanına giderek koyunun gözlerinden öper, "Hay mübarek, kendini de yordun, beni de yordun" der. Halk arasındaki inanca göre Koyun Baba bu olayla birlikte evliyalık mertebesine yükselmiştir.

Koyun Baba'nın sürüden ayrılan ve kaçan koyunun verdiği eziyete rağmen hiçbir kızgınlık belirtisi göstermediği o günden itibaren Osmançık halkı ona karşı büyük bir saygı, ayrı bir hürmet duyarak etrafında toplanırlar. Bu toplantılardan bir tanesinde hazirundan birisi "Siz vefat ettiğiniz zaman mezarınızı nereye yapalım?" diye sorar. Bu soruya karşılık Koyun Baba yüz kilo kadar ağırlıkta, beyaz granit bir taşa parmaklarını geçirir "Bu taşı attığım yere mezarımı yapın." diyerek atar. Taş Türbenin üzerinde bulunduğu, Arefet(Arafat) Tepesi denilen yere düşer. Koyun Baba öldüğü zaman Türbesi taşın düştüğü Arefet Tepesine yapılıır. Kaynak kişi anlatımlarına göre Koyun Baba'nın attığı taş 1980'li yıllara kadar Türbenin önünde olup, Koyun Baba'nın taşı atmak için parmaklarını geçirdiği yerler belirgin olarak görülmekte imiş.

Bazı halk anlatıları Koyun Baba Tekkesine ait kitaplarda bulunduğu gibi halk arasında da oldukça yaygındır. Bu anlatılardan bir tanesi de yine Koyun Baba'nın halk arasında evliya olarak görüldüğünü bize göstermektedir. Anlatı şöyledir: "Bugün Kanalıtaz denilen; ama geçmişte Kın Ali Çiftliği adı verilen bir çiftlik varmış. Osmançık'ın zenginlerinden birisi olan Kın Ali çeşitli yollarla Osmançık Kadısını etkisi altında bırakmış ve yine Osmançık'ta çiftçilik yapan bir başka kişinin daha verimli olan tarlasını elinden almaya kalkışmış. "Sen benim filanca tarlamı ek." diyerek kendi verimsiz tarlasıyla değiştirmiş. Günlerden bir gün zavallı çiftçi bu durumdan dolayı düşünceli düşünceli tarlada çalışırken Koyun Baba koyunlarını otlatarak yanından geçiyormuş. Koyun Baba adamı düşünceli görünce nasıl bir derdi olduğunu, niye bu kadar üzgün olduğunu sormuş. Adam "Ya Ali Ağa, Kın Ali elimden tarlayı aldı, bana şu tarlayı verdi. Ben kışlık her şeyimi bu tarladan alıyorum. Ama öbürünü eksem ekemiyorum, biçsem biçemiyorum." Bu cevabın üzerine Koyun Baba çiftçiye dönerek "Osmançık'taki Kadiya Kın Ali'yi şikâyet edip tarlanı geri alalım, ben sana şahitlik yaparım. Ben otuz senedir burdayım, bu tarla senin. Ben bunu biliyorum." demiş. Önce Kın Ali'ye giderek bu haksızlığa son vermesini istemişler. Kın Ali Ağa, tarlayı vermeyeceğini, karşılığında kendi tarlasını verdiğini söylemiş. Çözüm bulunamayınca Kadiya gitmişler ve durumu anlatıp Kın Ali Ağa'dan şikâyetçi olmuşlar. Koyun Baba şahitlik yapmış; ancak Kadi Kın Ali Ağa'nın lehine karar vermiş, Koyun Baba'yı yalancı şahitlik yapmakla suçlamış. Koyun Baba Kadi'nin bu tavrına çok kızmış ve eve geri dönünce evdeki üç köpeğinin isimlerini Ala Kadi, Kara Kadi, Sarı Kadi koymuş. Tabi Koyun Baba çobanlık yapmakla beraber aynı zamanda önemli bir din adamı olarak da bilinmekte, halk arasında önemli bir saygınlığı bulunmakta imiş. Koyun Baba'ya güç yetiremeyen Osmançık Kadısı

³⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C.II, s.180.

Koyun Baba'yı Osmancık'ın bağlı olduğu Amasya Kadısına şikâyet etmiş. Şikâyet sonucunda Amasya Kadısı, Koyun Baba'yı huzuruna çağırması; hakkındaki şikâyeti aktararak savunma istemiş. Koyun Baba "Ben köpeklerimin isimlerini "Kadı" koydum, doğrudur; ama bu ismi bütün kadıları değil Osmancık Kadısını kastederek koydum. Başka kadılar bundan müstesnadır." diyerek yapılan haksızlığı anlatmış. Amasya Kadısı "Peki benim köpeklerim kadıdan üstündür demişsin." diye sormuş. Koyun Baba "Benim köpeklerim insandan üstün değildir; ama böyle bir haksızlığı yapan Osmancık Kadısından üstündür. Benim köpeklerim hile yapmaz, haram yemez; ama Osmancık Kadısı bunları yapıyor." diye cevap vermiş. Amasya Kadısı "Peki Osmancık Kadısının haram yediğini, köpeklerinin haram yemediğini nasıl ispat edeceksin?" diye sorunca Koyun Baba "Aynı tip tabaklara olmak üzere yirmi kap helalinden yemek yapın, yine aynı tip tabaklara olmak üzere yirmi kap da haram kazanla yapılmış yemek koyun. İlk önce Osmancık Kadısı girsin içeriye, bakalım hangisinden yiyor? Benim köpeklerim haram yemez." demiş. Denilen yapılmış. Osmancık Kadısı ve köpeklere gösterilmeden yirmi kap haram, yirmi kap helal yemek aynı tip tabaklara hazırlanmış. Bilirkişilerin huzurunda önce Osmancık Kadısı içeri çağırılmış, yirmi helal, yirmi haram olmak üzere kırk tabak yemekten, her tabaktan birer lokma olmak koşuluyla yirmi lokma yemesi istenmiş. Kadının yediği yemekler bilirkişi tarafından not edilmiş. Daha sonra sıra Koyun Baba'nın köpeklerine gelmiş. Koyun Baba köpeklerini çağırarak "Haydi yavrularım, şu yemeklerinizi yiyin" demiş. Köpekler helal kapların yirmisini de bitirmişler. En sonunda Osmancık Kadısının yirmi kap haram yemeğin yirmisinden de lokma aldığı, köpeklerin helal yemekten yediği anlaşılmış. Mahkeme sonucunda çiftçinin tarlası kendisine geri verilmiş. Bu olay dilden dile dolaşarak İstanbul'a, Padişaha kadar ulaşmış. Koyun Baba'nın evliyalık vasfını gören Padişah bir ferman yayınlamış ve Osmancık'a göndermiş. Fermanında "Sarıalan, Saltık, köpeklerine yalılık" yazmaktaymış. Sarıalan ve Saltık iki köy olup, bu fermanla bu köyler Koyun Baba'ya, daha doğrusu Koyun Baba Tekkesine Padişah tarafından vakfedilmiş; çünkü daha önce de değindiğimiz gibi Koyun Baba çobanlık yapmakla beraber aynı zamanda halk anlatılarına göre daha sağlığında Koyun Baba Tekkesini kurmuş, tekkeye ait sürüler oluşturmuş, çobanlar tutmuştur. Cumhuriyet Döneminde Tekke kapatıldığı zaman Tekkeye ait dört bin tane keçi varmış. Tekkenin bu yapısı halk anlatılarında bir üniversite olarak tanımlanmakta, burada bilim adamları yetiştirildiğine inanılmaktadır.

Türbe içerisinde kutsal kabul edilen geyik boynuzları bulunmaktadır. Geyik boynuzlarının kutsallığına birçok Alevi-Bektaşî ekolünden gelen eren ve evliyalarının türbelerinde sıkça rastlanmakta olup Koyun Baba Türbesinde bulunan geyik boynuzlarının kutsallığı halk anlatılarında ortaya çıkmaktadır. Halk anlatılarına göre Koyun Baba Köprüsü Koyun Baba zamanında yapılmış olup köprünün yapımı sırasında geyiklerle taş taşınmıştır.

Bu nedenle halk arasında bu boynuzlara "Koyun Baba'nın geyikleri, Koyun Baba'nın işçileri" denilmektedir. Geçmişte Türbe içerisinde geyik boynuzları daha fazla olmakla beraber günümüzde birkaç tane kalmıştır.

Söylenceye göre Koyun Baba'nın sağlığında Merzifon tarafından bir kişi Koyun Baba'ya gelerek "N'olur, benim çocuğumun çocuğu olmuyor, n'olur bir dua et de çocuğum çocuk sahibi olsun diye yalvarır. Koyun Baba Allah'a dua eder ve gerçekten de bir süre sonra çocuk sahibi olamayan kişi çocuk sahibi olur. Günümüzde halk arasında doğan bu çocuğun Merzifon'da Türbesi bulunan Kani Baba olduğuna inanılmaktadır.

Halk anlatılarına göre Koyun Baba ile Piri Baba aynı dönemde yaşamış iki evliyadır; ancak aynı zamanda birbirlerinin evliliklerini sorgulayan iki kişidir. Söylenceye göre Koyun Baba evliliğini ispatlamak istercesine koyunlarından süt sağarak mendiline koyar, mendilden dökülmeyen sütle beraber Merzifon'da ayakkabıcılık yaparak geçinen Piri Baba'nın dükkânına gider. Kapıdan içeri girince Rum veya Ermeni asıllı bir kadın ayağını uzatmış, Piri Baba'dan ayakkabısını tamir etmesini istemektedir. Bu arada kadının bacakları biraz açılınca Koyun Baba'nın içerisine süt koyduğu ve Osmancık'tan Merzifon'a kadar getirdiği mendilinden süt damlamaya başlar. Bunu gören Piri Baba Koyun Baba'ya dönerek "Osmancık gibi bir yerde kendini yetiştirmek çok kolay, gel de kendini burada yetiştir Abdullah Efendi!" der. Piri Baba'nın bu iğneleyici sözleri üzerine Koyun Baba'nın akli başına gelir, mendilden süt damlaması kesilir. Bu söylence halk arasında Piri Baba ile Koyun Baba arasında bir ilişki kurulduğunu bize gösterdiği gibi aynı zamanda Anadolu'nun başka bölgelerinde de karşımıza sıkça çıkan şehirli veli tipi ile taşralı veli tipi arasındaki çatışmayı da göstermesi açısından oldukça önemlidir.

TÜRBE ÇEVRESİNDE GELİŞEN İNANÇ VE UYGULAMALAR

Koyun Baba Türbesi öncelikle Osmancıklılar olmak üzere çevre il ve ilçelerden büyük ziyaretçi kitleleri tarafından ziyaret edilmektedir. Bunun yanında Gümüşhacıköy, Merzifon, Tosya, Vezirköprü başta olmak üzere diğer illerden de ziyaretçi gelmektedir.

Koyun Baba Türbesi öncelikle çocuk sahibi olamayanlar çocuk sahibi olabilmek amacıyla ve belli dileklerinin gerçekleşmesi için türbeyi ziyaret ederler. Türbeyi ziyarete gelenler dileklerinin gerçekleşmesi isteğiyle adak adar, Türbede kurban keserler.

Koyun Baba Türbesinde günümüzde diğer Türbelerde karşımıza çıkan adak ve dilek amaçlı bez bağlama uygulaması son bulmuştur. Bununla beraber Koyun Baba Türbesinin yakınında, Koyun Baba'nın arkadaşı olduğuna, sorunlara doğru çözüm ürettiği için bu ismin verildiğine inanılan Mantık Dede'nin Türbesi bulunmaktadır. Bu Türbenin çevresinde hâlâ dilek ve adak amacıyla bez bağlama uygulaması devam etmektedir. Devam eden bez bağlama uygulaması yanında geçmişte Mantık Dede Türbesi'nde isteğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini öğrenmek amacıyla mezar taşına taş yapıştırma uygulaması da bulunmakta imiş; ancak bu uygulama günümüzde ortadan kalkmıştır. Yine ilçede Koyun Baba'nın arkadaşı olduğu söylenen ve Koyun Baba Köprüsü'nün yapımında kullanılan taşların ölçüsünü belirleyen, bu ölçüye göre yontturan, bu nedenle bu ismi aldığı söylenen Küştereci Dede Türbesi de bulunmaktadır.

Türbe çevresinde saygısızlık olarak görülen davranışlardan, örneğin içki içilmesi, gü-rültü yapılması gibi davranışlardan kaçınılır. Türbeye giren ziyaretçiler eğer bayansa saçlarını bir tülbentle kapatır, dua ederek içeri girerler.

Geçmişte Türbeden eşya alınmasının çok olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracağına, Koyun Baba'nın bu kişinin rüyasına girerek onu korkutacağına ve eşya geri getirilene kadar Koyun Baba tarafından rahatsız edileceğine inanılmakta imiş; ancak günümüzde bu inanç ortadan kalkmıştır. Bu anlayış değişmesinin en önemli göstergesi ise Çorum genelinde karşımıza çıkan evliyaların artık ruhu akadiyeye çekildiği, bu nedenle artık keramet gösterilmediği anlayışıdır.

SUNGURLU İLÇESİNDE BULUNAN İNANÇ MERKEZLERİ

ERGÜLÜ BABA TÜRBESİ

Ergülü Baba Türbesi, Yörüklü Beldesinde olup söylenceye göre Ergülü Baba Cenevizler döneminde Yörüklü köyünün çobanlığını yaparak geçimini sağlamaktaymış. Halk inançlarına göre birçok söylencesi bulunmaktadır. Bu söylencelerden birine göre "Ergülü Baba'nın kendisine ait sadece bir tane danası varmış. Hırsızlar bu danayı çalmış ve yemişler. Ertesi sabah sığırları otlığa sürmek için Ergülü Baba ho ho diye bağırdığında hırsızların yediği dana karınlarından çıkarak koşup gelmiş ve sürüye katılmış." Diğer bir söylence ise "Zamanında bu bölgede Kızılca Kışla ve Orta Kışla isminde iki tane askeri birlik varmış. (Aynı isimli yerler halen mevcuttur) Bu birliklerin komutanı Ali Kılıç Paşa askerinin Cuma namazlarını kılmaları için ortalarına bir cami yaptırmış. Bir süre sonra Ortakışla yakınlarında bir ejderha ortaya çıkmış. Bu ejderha iki birliğin ilişkisini keserek askerinin cuma namazlarına gelmesine engel olmaya başlamış. Ejderhayı öldürmek için binbir türlü yola başvurulduysa da nafile bunu başaramamışlar. Ergülü Baba, bir gün Ali Kılıç Paşa'ya gelerek " O ejderhayı ben öldürürüm, bunun karşılığında ne verirsiniz?" demiş. Ali Kılıç Paşa, topla tüfekle öldüremedikleri ejderhayı Ergülü Baba'nın öldürmesine ihtimal vermese de sonunda kabul etmiş. Ergülü Baba, ortakışla tarafından akan su eğer kanlı akmaya başlarsa bilin ki ben o ejderhayı öldürdüm diyerek balatasını almış ve ejderhanın bulunduğu yere gitmiş. Bir süre sonra gerçekten su kanlı akmaya başladığında ejderhanın öldürüldüğünü anlamışlar. Bunun üzerine ejderhayı öldüren Ergülü Baba'ya isteği sorulmuş. Ergülü Baba "Benim isteğim ölünce bu caminin yanına gömülmektir. Ayrıca şu ayağı total atımın üzerine bineyim, dibi delik içi darı dolu olan bir heybe koyayım, heybedeki darılar bitene kadar gezeyim, peşimden kimse gelmesin, kaç köy dolaştığımı dökülen darılar yeşerince öğrenirsiniz. Gezdiğim hudutlar içinde kalan köylerin öşürleri bu cami adına toplansın ve her cuma günü bu camiye gelen cemaate o öşürlerle yemek verilsin." diye istekte bulunmuş. Gerçekten de dolaştığı köyler darılar yeşerince ortaya çıkmış, tam on sekiz köyün öşürü bu camiye verilmeye başlanmış. Halk inançlarına göre her yıl on beş ağustos olunca bütün çevredeki leylekler Ergülü Baba'nın türbesinde toplanırlar, bir gece kalır ve ertesi gün giderlermiş. Diğer bir söylenceye göre ise türbenin bulunduğu yeri birkaç defa sel basmış. Köylü arasında toplanarak Türbeyi korumak için bir set yapmaya karar vermişler. Köylülerden biri kendini koruyamayan bir veliye biz niye masraf edelim diyerek karşı çıkmış. Ertesi gün kalktıklarında, türbenin yanında bir dere oluştuğunu farkederek şaşırılmışlar. Gerçekten de bir daha burayı sel basmamış.

Günümüzde Türbe daha çok çocuk sahibi olamayıp da çocuk isteyenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaret sonucunda eğer erkek çocuk olursa çocuğun ismi Ergülü konmaktadır.

DEMİRŞEYH TÜRBESİ

Türbenin yapılış tarihi ve yaptırın hakkında kesin bilgi yoktur. Yapının kitabesi de bulunmamaktadır. Halk anlatılarına göre Anadolu'nun fethinden hemen sonra yapılmıştır.

Türbe ile Demirşeyh beldesinde, Tekkeşinler adlı bir sülaleden gelen aile ilgilenmektedir. Türbeyi ataları Şeyh Mustafa'nın vakfettiğini söyleyen bu ailenin elinde, bir de II. Mahmut tarafından verilmiş Hicri 1242 (Miladi 1827) tarihli bir ferman bulunmaktadır. Türbenin üstünde bulunan ve saf demir denilecek bir bileşime sahip olan göktaşı vardır. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün incelemeleri sonucu taşın ana elementinin demir, çok az miktarda nikel, bakır ve kobaltdan oluştuğu anlaşılmıştır. İşte Demirşeyh adının bu demir taştan geldiği düşünülmektedir. Demirşeyh Türbesi, 1977 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. Hırsızlara karşı korunmak amacıyla; demir kütlesi mezarların üzerine uzatılarak çevresi betonlanmıştır. Halen demirin 60-70 cm'lik bir kısmı açıktadır.

ÇORUM EVLİYA İNANÇLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Evliya "Tanrının dostları olduğuna inanılan kişiler"³⁸ için kullanılan bir terim olup Evliya inancı Kura'n-ı Kerim'in Yunus Suresi 62. ayetine, El-Araf Suresi 196. ayetine ve Bakara Suresi 269. ayete³⁹ dayandırılır. Bununla ilgili olarak Bakara Suresi 269. ayette şöyle denilmektedir: "Dilediğine hikmet verir, hikmet verilene ise pek çok hayır verilmiş demektir. Ve bunu ancak üstün akıllılar anlar." Yunus Suresi 62. ayette ise "Açın gözünüzü! Allah'ın dostları üzerine ne korku vardır, ne de onlar mahzun olurlar." denilmekte, yine El-Araf Suresi 196. ayette bununla ilgili olarak "Zira benim velim, o kitabı indiren Allah'tır. Ve O, salih kullarına sahip çıkar." denilmektedir. Evliya bir açıdan ermiş deyimiyle anlamdaş olup, olağanüstü yeteneklere ve öngörüye sahip olduklarına inanılır. Hazreti Muhammet, "Onlar öyle kimselerdir ki, görüldüklerinde Allah hatırlanır." demiştir.⁴⁰ Tasavvufta evliyalar, Tanrıyı sevmek ve Tanrı tarafından sevilmeyle Tanrıyla birleşmiş, Kamil İnsan mertebesine ulaşmış kabul edilirler. Keramet sahibi oldukları, keramet gösterdikleri ya da gösterebildiklerine inanılır. Keramet anlam olarak Tanrıca bağışlandığına inanılan olağanüstü güç ve bu gücün ortaya koyduğu doğa olaylarına aykırı olay olup İslam terminolojisinde Peygamberlere özgü mucize gücünden farklı olarak ermişlere, evliyalara özgüdür. Keramet bir anlamda acımasız ve insanı hesaba katmayan doğa ve toplum yasalarının baskısından kurtulma isteğine dayanır. Kerametın diğer bir özelliği ise toplumların, grupların ve bireylerin olmasını arzu ettikleri veya olmasından rahatsızlık duydukları olgu ve olayları evliyalar aracılığıyla gerçekleştirme veya gerçekleşmesini engelleme duygusunu yansıtması olup bu niteliğiyle toplumları anlama, onların toplumsal bilinçaltılarını kavramamızda çok önemli bir araçtır. Bu nedenle Çorum evliyalarının gösterdikleri kerametleri anlamak, Çorum halkının tarih içerisindeki duygu ve düşüncelerini anlamamız anlamına da gelecektir.

³⁸ HANÇERLİOĞLU Orhan, *Dünya İnançları Sözlüğü* (Remzi Kitabevi, Eylül 1993), s.149.

³⁹ Kuranı Kerim, Elmalı Hamdi Yazır Tercümesi.

⁴⁰ HANÇERLİOĞLU Orhan, *Dünya İnançları Sözlüğü* (Remzi Kitabevi, Eylül 1993), s.149.

ÇORUM EVLİYA İNANCINDA KERAMET MOTİFLER

İnanç Motifi	Evliya
Dağ Tepe Kültü	
Taş Kültü	Nesimi Dede Türbesi, Elvan Çelebi, Gazi Baba, Mehmet Dede, Şeyh Nusret, Arap Dede, Ümid Halife, Koyun Baba, Mantık Dede, Demirşeyh
Ağaç Kültü	Nesimi Dede Türbesi, Miyane Sultan, Ahmet Dede, Elvan Çelebi, Vaziyeti Bistan, Gazi Baba, Kırklar(Seyfe Köyü), Koyun Baba, Mantık Dede
Ateş kültü	Nesimi Dede Türbesi, Hüseyin Gazi, Miyane Sultan, Elvan Çelebi, Vaziyeti Bistan, Koyun Baba
Ateşe hükmetme	
Su Kültü	Nurul Hüda, Elvan Çelebi
Ateşte yanmama	
Dört unsur inancı	
Hulul inancı	
Tenasüh inancı	
Sihir ve Büyü	
Tahta kılıçla savaşma	
Ölüyü diriltme	
Ölmeden göğe çekilme	
Suyu kana çevirme	
Irmak ve denizi yarma	
Doğa güçlerine hükmetme	Miyane Sultan, Hasan Çelebi, Şeyh Yavsi, Nurul Hüda, Ahmet Dede, Elvan Çelebi, Şeyh Eyyüp Sultan, Koyun Baba, Ergülü Baba
Felaket musallat etme	Şeyh Yavsi, Nurul Hüda, Akşemsettin'in Kızları, Şandır Dede, Ahmet Dede, Elvan Çelebi, Mehmet Dede, Beyler Çelebi, Dilat Sultan, Koyun Baba
Bereket getirme	Şeyh Yavsi
Asayı ejderha yapma	

Geçmişten ve gelecekte haber verme	Nurul Huda, Elvan Çelebi
Yerden su çıkarma	Nurul Huda
Az yiyecek çok kişiyi doyurma	
Yoktan yiyecek içecek çıkarma	
Ölen bir canlıyı kemiklerinden tekrar diriltme	
Ölüyü diriltme	
Cansız varlıkları canlandırma	
Kısır kadını çocuk sahibi yapma	Miyane Sultan, Ahmet Dede, Elvan Çelebi, Gazi Baba, Koyun Baba, Ergülü Baba
Hastalık veya sakatlığı giderme	Nesimi Dede Türbesi, Miyane Sultan, Şeyh Yavsi, Nurul Huda, Ahmet Dede, Elvan Çelebi, Gazi Baba, Karadonlu Can Baba, Koyun Baba
Kuru odunu ağaç haline getirme	
Bir canlıyı kemiklerinden tekrar diriltme	Ergülü Baba
Irmak ve denizi yarma	
Su üstünde yürüme	
Havada uçabilme	
Asayı ejderha yapma	
Don değiştirme	
Hayvanları kendisine itaat ettirme ve onlarla dost olma	Seyyid Osman Efendi, Koyun Baba, Ergülü Baba
Bedduanın tutması	Nurul Huda
Ejderha ya da vahşi hayvanlarla mücadele	Ergülü Baba
Öldükten sonra savaşlara katılma	Elvan Çelebi

KAYNAK KİŞİLER:

Adı Soyadı : Sultan Aygün
Yaş : 1957 doğumlu
Eğitim Durumu : Okur Yazar
Mesleği : Ev Hanımı

Adı Soyadı : Ali Şen
Yaş : 78
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Çiftçi

Adı Soyadı : Kemalettin Altınok
Yaş : 85
Eğitim Durumu : Okur-Yazar Değil
Mesleği : Çiftçi

Adı Soyadı : Dursun Oran
Yaş : 80
Eğitim Durumu : Okur-Yazar Değil
Mesleği : Çiftçi

Adı Soyadı : Ali Topkara
Yaş : 74
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Emekli

Adı Soyadı : Mehmet Seçer
Yaş : 50
Eğitim Durumu : İmam Hatip Lisesi
Mesleği : Köy İmamı

Adı Soyadı : Elvan Altınok
Yaş : 59
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Çiftçi

Adı Soyadı : Hilmi Özseçer
Yaş : -
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Emekli

Adı Soyadı : Sultan Elhan
Yaş : 75
Eğitim Durumu : Okur Yazır
Mesleği : Ev Hanımı

Adı Soyadı : Yusuf Doğan
Yaş : 65
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Çiftçi

Adı Soyadı : İsmail Karkınlı
Yaş : 62
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Esnaf

Adı Soyadı : Mehmet Akman
Yaş : 68
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Esnaf

Adı Soyadı : Sabri Çiçekçi
Yaş : 45
Eğitim Durumu : Üniversite
Mesleği : Öğretmen

Adı Soyadı : Orhan Güçlü
Yaş : 67
Eğitim Durumu : Lise
Mesleği : Emekli

Adı Soyadı : Mehmet Akman
Yaş : 71
Eğitim Durumu : İlkokul
Mesleği : Emekli

Adı Soyadı : Ünzile Yıldırım
Yaş : 61
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Mesleği : Ev Hanımı

KAYNAKÇA

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Türk Halk Kültürü Arşivi

BANT DEMİRBAŞ NO: MD2004.0022

BANT DEMİRBAŞ NO: MD2004.0023

BANT DEMİRBAŞ NO: MD2004.0024

BANT DEMİRBAŞ NO: MD2004.0025

YAZILI BELGE DEMİRBAŞ NO: YB2002.0019

YAZILI BELGE DEMİRBAŞ NO: YB2001.0032

YAZILI BELGE DEMİRBAŞ NO: YB1991.0173

Osmancık Guide 2000. İzmir: Stüdyo Ajans Basım Tesisleri, 2000.

Geçmişten Geleceğe Etonya Hüseyinabad Alaca. Çorum: Alaca Kaymakamlığı, 2002.

BAŞARAN, Özdemir. *Tarihi İle Osmancık*. Ankara:1974.

Evliya Çelebi. *Seyahatname*. C.II.

EYİCE, Semavi. "Çorum'un Mecitözü'de Aşık Paşa-Oğlu Elvan Çelebi Zaviyesi." *Türkiyat Mecmuası*. XV. sf.211-246: , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 1968

HASLUCK, F.W.. *Bektaşilik Tetkikleri*. İstanbul:1928.

OCAK, A.Yaşar. *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1984.